

**La fauna
daliniana, una
aproximació al seu
significat**

Projecte de Treball de Recerca

AUTOR: Sandra Garcés Villalonga
TUTOR: Josep Bracons Clapés
CONSULTOR: Ricard Faura Cantarell
DATA PRESENTACIÓ: gener 2005

El fet que jo mateix, en el moment de pintar,
no compregui el significat dels meus quadres
no vol dir que aquests quadres no tinguin significat:
tot el contrari
el seu significat és tant profund,
complex, coherent, involuntari,
que escapa la simple anàlisi de la intuïció lògica.

Salvador Dalí¹

---

¹ Dalí, 1935:12.

SUMARI

1. INTRODUCCIÓ.

- 1.1. Justificació.
- 1.2. Objectius.
- 1.3. Hipòtesis.

2. METODOLOGIA.

3. CRONOLOGIA DE SALVADOR DALI.

4. ANÀLISI DE LES OBRES.

- 4.1. Els primers anys. 1904-1925.
- 4.2. El surrealisme. 1926-1939.
  - 4.2.1. L'ase.
  - 4.2.2. L'ocell.
  - 4.2.3. La vaca.
  - 4.2.4. El lleó.
  - 4.2.5. La llagosta.
  - 4.2.6. Les formigues.
  - 4.2.7. La girafa
  - 4.2.8. El llamàntol.
- 4.3. El misticisme màgic. 1940-1976.
  - 4.3.1. El tigre.
  - 4.3.2. L'abella.
  - 4.3.3. El cavall.
  - 4.3.4. L'elefant.
  - 4.2.5. El cigne.
  - 4.3.6. La garota.
  - 4.3.7. El rinoceront.
  - 4.3.8. El peix.
  - 4.3.9. Les mosques.
- 4.4. Els últims anys. 1977-1989.

5. CONCLUSIONS.

6. BIBLIOGRAFIA.

7. ÍNDEX D'OBRES REPRODUÏDES.

1. INTRODUCCIÓ.

1.1 Justificació.

L'art és una de les assignatures que més m'ha agradat de la Llicenciatura d'Humanitats. Quan vaig haver de decidir el tema del projecte del treball de final de carrera, vaig tenir clar que fos el que fos el tema principal, l'art hi estaria present.

Tinc a més la Llicenciatura de Psicologia, cosa que em permetia relacionar algun tema d'art amb aquesta especialitat.

Si fer la tria dels temes (art i psicologia) en línies generals havia estat fàcil, a l'hora de concretar-los no ho va ser tant, ja que els temes d'interès inicials eren molt extensos.

Tenia clar que respecte a l'art volia decantar-me per la pintura, perquè m'agrada més que l'arquitectura i l'escultura. També tenia clar que l'estudi seria d'un pintor que fos representatiu del segle XX, perquè vaig pensar que existeixen molts estudis dels pintors d'altres generacions anteriors. Degut al fet que visc a Girona i estic força relacionada, per qüestions de feina, amb la zona de l'Alt Empordà m'he decidit per Dalí. A més, aquest any, el 2004, és el centenari del seu naixement.

L'obra de Dalí és immensa i hi ha molts estudis realitzats sobre la seva obra. Jo volia fer alguna cosa diferent. Va ser amb l'ajuda del meu tutor que vaig decidir fer un estudi de la fauna daliniana, tractant les diverses èpoques artístiques per on va passar el pintor i sobretot fer esment del surrealisme, el classicisme i el misticisme, amb els animals més característics que va tractar i analitzar-los en les obres més representatives en les que apareixen.

Per relacionar l'artista amb la psicologia, tot i semblar a primer cop d'ull molt fàcil, no ho va ser tant ja que havia de tenir present que estava realitzant un estudi acadèmic i empíric i parlar de les fòbies de Dalí envers els animals era molt delicat, ja que no disposàvem de mitjans per la seva contrastació. És per aquest motiu que he analitzat la vida i obra de Dalí, a través dels seus escrits i quadres per tractar d'esbrinar el significat de la fauna daliniana.

En concret, amb aquest estudi em plantejo relacionar la fauna de l'obra de Dalí amb la seva vida. És molt possible que els éssers vius que han entrat en contacte amb la seva vida de manera especial, posteriorment hagin estat representats plàsticament o a través de pel·lícules pel pintor empordanès.

La meua professió actual està relacionada amb l'educació als instituts, i aquest treball es pot convertir en una programació per poder donar a conèixer a l'alumnat d'ESO i de Batxillerat l'obra de Dalí d'una manera diferent i amena. Es pot plantejar tant des de l'esfera artística, com des de l'esfera històrica, com des d'una àrea transversal, ja que aquest treball pot relacionar diverses esferes com les ciències de la natura, l'art, la història i la geografia.

1.2 Objectius.

Em proposo, per tant, com a objecte d'estudi fer una aproximació a l'obra de Dalí, des de l'estudi de la fauna que ha representat. El material que treballaré serà tant l'obra literària escrita per ell, com la seva obra plàstica, junt amb els diversos catàlegs que existeixen sobre la mateixa.

Els objectius específics que intentaré assolir amb aquest projecte són els següents:

- Obtenir coneixements sobre l'obra plàstica de Dalí.
- Realitzar un catàleg de la fauna que apareix a l'obra de Dalí.
- Esbossar una aproximació al significat que tenen aquests animals en la vida de Dalí.
- Relacionar la vida personal de Dalí amb la seva obra.

- Buscar similituds entre fets ocorreguts a la vida de Dalí i la representació dels animals a les seves obres.
- Identificar quins dels animals pintats per Dalí són propis de la fauna catalana.

1.3 Hipòtesis.

Les preguntes que em plantejo són diverses, totes plegades donen peu a la hipòtesi que vull provar d'esbrinar en aquest treball.

- Existeix algun tipus de relació entre la vida personal de l'autor i els animals que aquest plasma en la seva obra?.
- Què signifiquen per a l'autor aquests animals que representa de manera constant a les seves obres?.
- Quina influència rep Dalí de Freud i del surrealisme en general?
- Quins dels animals que representa a les seves obres són propis de la fauna empordanesa?

La hipòtesi, per tant, serà la següent:

“La representació dels animals presents a l'obra de Dalí està íntimament relacionada amb la seva vida i les seves experiències personals i el surrealisme n'és el seu nexa d'unió.”

2. METODOLOGIA.

Per tal de confirmar o bé desmentir aquesta hipòtesi, la metodologia que he emprat consisteix en la següent.

Abans de res he fet una recerca documental, en la qual he tingut en compte:

- L'obra plàstica: catàlegs d'exposicions, com el catàleg de Descharnes i d'altres que podeu trobar a la bibliografia.
- L'obra escrita: primordialment m'he fixat amb les autobiografies de l'artista, perquè són allò més proper a la realitat viscuda del propi autor. Entre aquestes obres trobem: *La vida secreta*, *Un diari*, *Diari d'un geni*, i d'altres.

Un cop realitzades les fitxes de l'obra escrita i de l'obra plàstica, l'he analitzada. La tècnica que he emprat ha estat **l'anàlisi de contingut**:

- La mostra ha estat l'obra de Dalí (plàstica i escrita).
- Les unitats d'anàlisi: les referències als animals en la seva obra.
- De cada un d'aquests animals n'he recopilat una sèrie de categories d'anàlisi (satisfacció / insatisfacció, amor / rebuig,...) per esbrinar quina sensació o estimulació causaven en l'artista. Aquestes categories han estat analitzades tenint en compte els textos autobiogràfics i la representació als quadres.
- Paral·lelament a aquesta anàlisi he tingut en compte les èpoques artístiques del pintor: surrealisme, classicisme i misticisme, a les quals pertanyen la majoria de les obres pintades per l'artista, i en les quals hi apareixen els animals en qüestió.

L'anàlisi de contingut m'ha semblat que és el més idoni si el que volia era analitzar, dins del total de l'obra, diferents categories de la fauna que em poguessin ajudar a obtenir resposta a la meva hipòtesi plantejada al principi.

Per l'estudi d'aquesta hipòtesi he provat d'aproximar-me al significat que prenen els animals representats en l'obra daliniana.

L'aproximació al significat de l'artista es realitzarà estudiant:

- La relació existent entre la representació dels animals als quadres i la vida personal de l'artista.
- La manera en què estan representats els animals als quadres segons la categoria que li ha donat l'artista en l'obra escrita.
- La relació entre el mètode paranoic-crític i el surrealisme i la representació dels animals.

El resultat d'aquest procés pretén trobar el significat donat per l'artista a cada animal i, segons aquesta significació, la representació característica de l'animal, a més de relacionar-los amb el surrealisme o el corrent pictòric en què va ser pintat.

Cada animal l'he estudiat seguint una obra concreta i característica de Dalí, perquè a la vegada que he pogut aproximar-me a la significació de l'animal, també l'he pogut veure plasmat en l'obra pictòrica del pintor.

3. CRONOLOGIA BIOGRÀFICA².

1904. L'11 de maig neix Salvador Dalí a Figueres. Des de molt petit comença a donar mostra del seu talent per al dibuix.

1908. El mes de gener neix la seva única germana Anna Maria.

1914. Passa una llarga temporada, a causa d'una malaltia, a casa dels Pichot, família de pintors i músics i amics de la família. Allí descobreix l'impressionisme francès, el puntillisme i l'obra de Fortuny. Accedeix a la revista "L'Esprit Nouveau" on veu per primera vegada reproduccions dels quadres cubistes de Joan Gris.

1918. Exposa al Teatre Municipal de Figueres. Anys després es convertirà en el Museu Dalí.

1919. Publica en revistes locals textos sobre els grans mestres de la pintura.

1921. El mes de febrer mor la mare. El mes d'octubre obté l'admissió a l'Escola de Belles Arts de San Fernando (Madrid). A la Residència d'Estudiants coneixerà a Federico Garcia Lorca i a Luis Buñuel.

1923. Dalí és expulsat, de manera provisional, de l'escola de San Fernando per criticar la incompetència dels seus professors. Aquest mateix any serà empresonat a Girona durant 35 dies per motius polítics.

1925. Dalí i Garcia Lorca passen junts les vacances a Cadaqués. El mes de novembre fa la primera exposició individual a la Galeria Dalmau de Barcelona.

1926. Primer viatge a París i entrevista amb Picasso (abril). El mes d'octubre és expulsat definitivament de l'escola de San Fernando.

1927. Realitza el servei militar de febrer a octubre.

---

² Cronologia extreta de: Descharnes i Néret, 2001:729 i ss, Borghesi, 2004:6 i ss, i <http://www.dali2004.org>

1928. Escriu amb Lluís Montanyà i Sebastià Gasch “El manifesto amarillo”. Atac redactat amb estil futurista-surrealista dels intel·lectuals catalans. És un any d’especial angoixa, com es pot apreciar als quadres d’aquest any amb el tema de la putrefacció com a principal element: *L’ase podrit*, *L’ocell*, *L’ocell putrefacte*, *La vaca espectral*.

1929. Buñuel i Dalí realitzen la pel·lícula *Le chien andalou* que marca la seva entrada oficial al grup surrealista. Viatja a París per al rodatge de la pel·lícula, i coneix a Tzara, als surrealistes i a Paul Eluard. Durant les vacances d’estiu a Cadaqués, acompanyat per Buñuel, el matrimoni Magritte i el matrimoni Eluard, sedueix a Gala, la dona d’Eluard, convertint-se des d’aquest moment en la companya de tota la seva vida. Trenca les relacions amb el seu pare i amb la seva família perquè no accepten la seva relació amb una dona casada i deu anys més gran que ell.

De totes les experiències viscudes aquest any (viatge a París i coneixement de Gala) surten obres com *L’adequació del desig* i el *El gran masturbador*, conforme al mètode paranoic-crític que desenvoluparà ell mateix.

1930. Comença a desenvolupar el mètode paranoic-crític. Apareix *L’ase podrit* a la revista “Le surréalisme au service de la révolution”. Al mateix temps, Dalí compra una cabana de pescadors a Port Lligat, on passarà amb Gala llargs períodes de l’any.

1931. Amb Breton i altres surrealistes inventa objectes surrealistes amb funció simbòlica. Aquest any pinta *La persistència de la memòria* a París, una nit que havia menjat formatge Camembert.

1932. Dalí participa en la primera exposició surrealista dels Estats Units. Escriu el guió de “Babaouo”, una pel·lícula que mai es va realitzar.

1934. Comencen les primeres divergències amb els surrealistes i amb André Breton. La seva exposició de Nova York obté un èxit triomfal.

1936. Comença la guerra civil: ell la passa a Itàlia. El mes de desembre apareix la seva foto a la portada de "Time". Comença a pintar *Girafa ardent* que és considerat per a Picasso un fenomen polític, com el seu *Guernica*. Aquesta obra l'acabaria l'any 1937. Mentre dura la Guerra Civil, Dalí i Gala marxen de Port Lligat, i viatgen per Europa. Durant aquest temps realitza objectes surrealistes, com el *Telèfon-llamàntol*.

1937. Escriu un guió per als Germans Marx.

1938. Participa en l'exposició internacional dels surrealistes a París (gener). Visita a Freud a Londres al mes de juliol.

1939. Ruptura definitiva amb el grup surrealista i André Breton li donarà el sobrenom de "Avida Dollars" en un anagrama. El mes de novembre s'estrena a la Metropolitan Opera de Nova York el ballet "Bacchanale", amb llibret i decorat de Dalí.

1940. Dalí i Gala romandran exiliats a Nova York fins el 1948.

1941. Exposició Dalí-Miró al Museum of Modern Art de Nova York.

1942. Publica el seu llibre "La vida secreta de Salvador Dalí".

1944. Pinta *Somni causat pel vol d'una abella al voltant d'una magrana un segon abans de despertar*.

1946. Dalí dibuixa les escenes de somni per a una pel·lícula de dibuixos animats en col·laboració amb Walt Disney, que mai no s'arribaria a dur a terme. *La temptació de Sant Antoni* va ser pintada en aquest any. A l'obra s'observa el nou interès de Dalí pels temes religiosos.

1948. Pinta *Els elefants*; aquest quadre va ser fet pensant en els decorats de *As you like it* de Shakespeare.

1949. Dalí i Gala tornen a Europa. Pinta *Leda atòmica*; ja s'observa aquí que tots els elements del quadre estan suspesos en l'aire. Comença l'experimentació amb la levitació.

1950. Pinta la sèrie de la *Madona de Port Lligat*. A més dels temes religiosos, hi està present el tema de la levitació.

1952. Presenta una exposició a Roma i Venècia. Escriu el manifest místic. És l'època de la mística nuclear. Comença a pintar *Desintegració de la persistència de la memòria*, que acabarà de pintar l'any 1954. En aquest quadre desintegra *La persistència de la memòria*, l'obra pintada anteriorment.

1954. Es publica el llibre d'Anna Maria Dalí. Aquest llibre explicava retalls de la vida de Dalí una mica desagradables per a ell. Dalí no perdonaria a la seva germana i es venjaria pintant-la en *Jove verge autosodomitzada per les banyes de la seva pròpia castedat*.

1956. Exposició en la National Gallery de Washington.

1958. El 12 de maig presenta un *happening*, al Théâtre de l'Etoile de París, que consistia amb un pa de 15 metres.

1962. Robert Descharmes publica "Dalí i Gala".

1963. Dalí publica "El mite tràgic de l'Angelus" de Millet.

1964. Gilles Neret i Robert Descharmes organitzen la primera gran retrospectiva de Dalí al museu Seibu de Tokio. Apareix "Diari d'un geni".

1968. Comença a pintar l'obra *El torero al·lucinogen*, que no acabarà fins al 1970. Serà la primera obra on apareixeran les mosques. Tot i haver estat un insecte recurrent en la seva vida des de la infància.

1970. Comença la construcció del Museu Dalí a Figueres.

1978. Dalí descobreix els treballs de René Thom sobre la teoria matemàtica de les catàstrofes. A l'abril presenta les seves pintures hiperestereoscòpiques al Museu Guggenheim. Al maig és admès a l'Acadèmia de Belles Arts de París.

1979. S'organitza una gran retrospectiva de Dalí al Centre Pompidou de París i, a continuació, a la Tate Gallery de Londres.

1982. Gala mor el 10 de juny. Dalí rep al juliol el títol de marquès de Púbol, petita localitat de Girona. A partir de llavors viu al castell d'aquesta localitat que havia regalat a Gala.

1983. Important retrospectiva a Madrid i després a Barcelona. Al maig pinta el seu últim quadre *La cola de golondrina*.

1984. Dalí pateix greus cremades en un incendi de la seva habitació al castell de Púbol. Aparició del llibre de Robert Descharmes "Dalí, l'obra i l'home".

1989. Dalí mor el 23 de gener a la Torre Galatea, on vivia des de l'incendi del castell de Púbol. Al seu testament va deixar tots els seus béns i obres a l'Estat Espanyol.

4. OBRA.

4.1. Els primers anys (1904-1925).

En aquests primers anys de pintor, Dalí representa bàsicament paisatges i marines que fan referència a la seva terra natal, Figueres, Port Lligat i el Cap de Creus. També realitza retrats de familiars i amics, com el de la seva àvia, la seva tieta, la seva germana, el seu pare, la seva mare, algun autoretrat...

L'època que va de 1921 a 1925, quan està estudiant Belles Arts a Madrid, imita el puntillisme³ de Seurat, el cubisme de Picasso⁴ i Matisse⁵

Els únics animals que apareixen en aquesta època estan representats en natures mortes, i no semblen representar cap significat simbòlic especial. Per exemple hi surten peixos, com l'escòrpora⁶ i la salpa⁷, i animals de caça com l'ànec⁸.

4.2. El surrealisme (1926-1939).

És durant aquesta època que apareixen els animals, que més tard, formaran part de l'univers dalinià. Comença a més durant aquesta època la seva pintura anomenada crític-paranoica.

Aquest mètode és propi de Dalí i el defineix com la intrusió al món irracional (com el surrealisme) basat en la crítica objectiva i sistemàtica de les associacions i interpretacions delirants. O sigui, fa el tractament d'esdeveniment significatiu per a qualsevol casualitat, al·lucinació (induïda o no), experiència, que aquest mètode decideixi arbitràriament.

³ *Banyistes del Llané*, 1923. Descharnes i Néret, 2001:62.

⁴ *Natura morta*, 1923. Descharnes i Néret, 2001:71.

⁵ *La dansa de Matisse*, 1923. Descharnes i Néret, 2001:69.

⁶ *Natura morta amb escòrpora*, 1922. Descharnes i Néret, 2001:57.

⁷ *Salpa*, 1992. Descharnes i Néret, 2001:57.

⁸ *Ànec*, 1918. Descharnes i Néret, 2001:6.

Aquest mètode, tot i basant-se amb el mètode surrealista de Freud, Dalí el defineix com una actitud, com una norma de vida, i no només com un mètode professional. Les possibilitats il·limitades d'aquest mètode només poden sortir de "la idea obsessiva"⁹.

En la seva obra pictòrica Dalí plasmarà els seus somnis, les seves pulsions sexuals o records de la infantesa que estudiarem a través de l'anàlisi de la fauna daliniana.

Els animals que s'analitzaran en aquest apartat són els següents:

4.2.1. L'ase.

Quasi sempre que representa aquest animal ho fa mort i podrit. Això vol dir alguna cosa en el llenguatge dalinià. Dalí comenta el 1928 que l'ase putrefacte significa química pura¹⁰. Pel que fa, a reaccions que provoca en l'ésser humà.

Quan era petit Dalí va tenir experiències relacionades amb cavalls o ases i animals morts i podrits. Aquestes experiències van provocar sensacions en el pintor, que més tard recordaria en les seves obres.

Aquestes experiències com explica Dalí¹¹ són: "...sorprendido por una visión horrible. Uno de los caballos del desfile, cayó al suelo. Una de las varas metálicas del carro a que el animal estaba enganchado había penetrado en un costado, y un grueso chorro de sangre se esparcía en todas direcciones como un surtidor...Un soldado colocaba un cuchillo en el centro de su mente y con un vigoroso empuje de ambas manos, clavó la hoja hasta el mango. El caballo se estremeció por última vez..." .

Això li va provocar tal excitació violenta que, juntament amb la visió, temps després, d'un eriçó putrefacte¹²: "El erizo grande que no había podido hallar

---

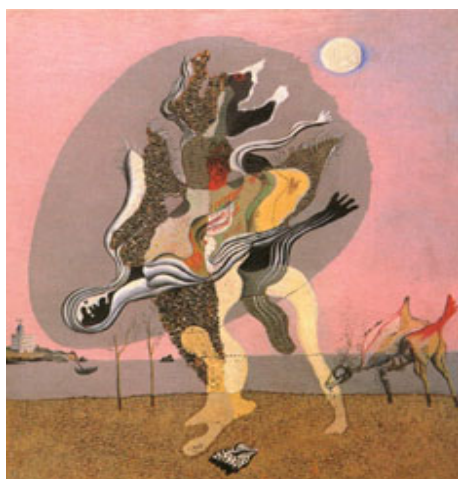
⁹ Descharnes, 1984:159.

¹⁰ Descharnes i Néret, 2001:141.

¹¹ Dalí, 2003:327 i ss.

¹² Dalí, 2003:399 i ss.

desde hacía más de una semana, apareció muerto. Me acerqué, lleno de repulsión...y vi una frenética masa de gusanos que se retorcían... Involuntariamente me acerqué aún más a la infecta bola que continuaba atrayéndome con repugnante fascinación”, va voler plasmar en algunes de les obres d'aquesta època , com tot seguit es pot apreciar, en *L'ase putrefacte*:

L'ase és un element que surt de manera repetitiva en aquests primers anys de Dalí. També es pot veure una imatge de l'ase en la pel·lícula *Le chien andalou*¹³, realitzada conjuntament amb Buñuel durant el 1928, en la qual volien crear imatges inoblidables, escenes que poguessin romandre impreses en els ulls dels espectadors. No els importava ni l'argument ni els personatges.

La lògica que seguien les imatges era la mateixa que seguia la tècnica del surrealisme, o sigui, les lliures associacions mentals. Com diu Dalí en el manifest *L'ase putrefacte* el seu desig era materialitzar les imatges de la irracionalitat concreta sota l'imperatiu d'una precisió radical¹⁴.

La imatge dels quatre ases putrefactes a *Le chien andalou* la va arreglar el mateix Dalí: damunt dels ases hi va posar cola, els hi va tallar els ulls, els hi va obrir les boques per ensenyar millor les dents, i va emplenar les boques amb

¹³ Primer curtmetratge surrealista, que s'estrena a París al 1929.

¹⁴ Borghesi, 2004:50 i ss.

mandíbules perquè semblessin que estaven vomitant. L'efecte era tant lúgubre com cinquanta taüts en una sola habitació¹⁵.

4.2.2. L'ocell.

L'ocell, com a animal, vol dir segons Dalí un miratge que amaga en sí, múltiples formes de revelació concretes¹⁶.

Moltes vegades surt l'ocell en estat putrefacte o bé perquè fa referència el títol o bé perquè està representat a l'obra. Tot allò que representa la putrefacció, com hem vist anteriorment, és el mateix per tots els animals, o sigui, també per a l'ocell.

Així doncs, en la següent obra, tot i titular-se *L'ocell*, sense cap referència a la putrefacció, hi apareix un ocell semi-enterrat i podrit.

Contràriament a l'obra *L'ocell putrefacte*, tot i esperar-nos un ocell podrit ens trobem amb un ocell viu.

---

¹⁵ Dalí, 2003:603.

¹⁶ Descharnes i Néret, 2001:141.

Així doncs, la putrefacció estarà present en diferents obres i representada per diferents animals (aquí hem vist l'ase i l'ocell), durant els primers anys pictòrics, perquè li recorda una visió infantil. Les sensacions que li causa la putrefacció són d'angoixa, obscuritat i a la vegada també d'afecte, per l'absència d'espirit i de naturalitat¹⁷.

La putrefacció és un tema que l'obsessiona molt, al mateix temps que el fascina¹⁸.

4.2.3. La vaca.

No és un animal molt present en l'obra daliniana. Hi ha una sola obra d'aquesta època en què la vaca hi és present. No hi ha referències de putrefacció, com passava a les anteriors obres, tot i que és del mateix any. Un any d'angoixa i temor per conèixer la que seria posteriorment la seva dona, Gala. L'obra es titula *La vaca espectral*

¹⁷ Descharnes, 1984:78.

¹⁸ Descharnes i Néret, 2001:248.

També sabem que a *Le chien andalou*, quan simula tallar l'ull de la noia, el que talla realment és l'ull d'una vaca. Però, la imatge de l'animal no es veu en pantalla. Només s'utilitza l'ull de la vaca perquè és el més semblant a l'humà.

Dalí parla de la vaca al seu diari com un animal de protecció¹⁹: “...el pare Patufet es desde antiguos tiempos el héroe infantil más popular de Cataluña; era tan pequeño que un día se perdió en el campo. Tragóselo una vaca para protegerlo. Sus padres le buscaban por todas partes. Patufet, ¿dónde estas? En la panza de la vaca, donde ni llueve ni nieva”. Segons aquesta antiga cançó catalana, la vaca representa per a Dalí un lloc segur.

4.2.4. El lleó.

En aquest quadre *L'adequació del desig* entre d'altres elements hi surt la cara d'un lleó.

Mentre pinta aquest quadre Dalí es troba a Cadaqués esperant l'arribada de Gala. Dalí, per fotos que li havia mostrat ja el propi marit de Gala, Paul Eluard, i per tot allò que havia sentit d'ella a París, en el grup surrealista, ja estava enamorat d'ella. Com diu Descharmes, Dalí en aquesta obra pinta totes les potencialitats de l'espera i de tot allò que representa l'etapa prenatal / prenupcial²⁰. Sabia del ben segur que aquell estiu coneixeria la seva dona.

¹⁹ Dalí, 2003:292 i ss.

²⁰ Descharmes, 1984:98.

A més, el lleó representa un desig de caràcter eròtic, com diu Dalí a la *Vida secreta*²¹: “Desperté en Nueva York a las seis de la mañana en el séptimo piso del Hotel St. Moritz, después de un largo sueño con erotismo i leones”.

Aquest desig també s’observa en una altra fantasia de Dalí, quan explica: “...un resplandor jupiterino me ilumina: una vejación dos trillones de veces más sublime sería la de vejar al león. Eso es, cogería un león y lo cubriría de correas de cuero. Éstas servirán para atar alrededor de su cuerpo una docena de jaulas llenas de sabrosos cervatillos, pero situadas de tal forma que el león jamás consiga apoderarse de ninguna de estas vituallas sibaríticas, de las que estará rodeado. Mediante un juego de espejos, él observará estas vituallas. Lo cual le llevará a la desesperación, y poco después a la muerte. Agonía edificante, y que podrá ser de un valor subversivo y moral incomparable para todos aquéllos que habrán seguido cada instante de una muerte tan ejemplar”.²²

4.2.5. La llagosta.

És un dels animals que surt més a l’obra de Dalí. No només és característica d’aquesta època, sinó que estarà representada en les diferents èpoques, com un animal al qui li té una certa repugnància, com tot seguit veurem.

Una de les obres més característiques de Dalí és *El Gran masturbador*, i en aquesta obra hi surt ben definida la llagosta:

---

²¹ Dalí, 2003:805 i ss.

²² Dalí, 2003:1099.

Dalí diu: “Tengo treinta siete años y el miedo que me causan las langostas no ha disminuido desde mi adolescencia”...“una mañana había cogido un pecesito muy viscoso llamado babosa...Acabo de ver la cara de la babosa y era igual que la de una langosta. Desde que descubrí esta relación entre las dos caras, la del pez y la de la langosta, ésta se convirtió en cosa de horror para mí, y la súbita e inesperada vista de una de ellas solía precipitarme en un ataque de nervios”...“En una ocasión una prima mía aplastó adrede una gran langosta en mi cuello. Sentí la misma indecible y babosa viscosidad que había notado en el pez”²³

Dalí recorda en aquesta obra totes les dones que no havia aconseguit en la seva època a París i expressa l'angoixa que sent cap a elles. Expressa un sentiment negatiu, la llagosta que hi és present també pren un significat negatiu:

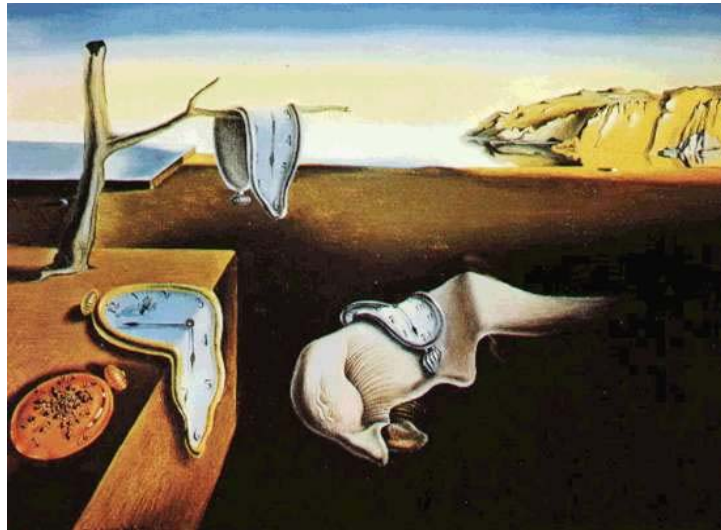
“Delante del espejo del ropero, ejecuté mi sacrificio solitario, intentando alargarlo lo más posible para ir recordando mientras tanto cada una de las imágenes que había grabado en mi memoria...y obligarlas a que vinieran a mí y me mostraran aquello que yo tanto añoraba de cada una de ellas...con todos los muslos de mujer que había en París, y ninguna se acercaba hasta mi lecho, en el que caí postrado, con la mente vacía”²⁴.

²³ Dalí, 2003:455 i ss.

²⁴ Descharnes i Néret, 2001:144 i ss.

4.2.6. Les formigues.

En una de les obres més famoses *La persistència de la memòria*, quadre que va ser pintat quan Dalí, a causa de Gala, s'emprenya amb el seu pare, que no tolerava la seva relació amb una dona casada, apareixen les formigues sobre el rellotge vermell, entre d'altres elements.

Les formigues com animals que destrueixen i malmeten i representen els temors infantils de Dalí²⁵, són presents en multitud d'obres de l'artista.

Sempre que Dalí parla de les formigues ho fa pensant en la destrucció lenta d'un altre animal, com s'ha vist abans en l'ase, l'ocell, en la pel·lícula *Le chien andalou*,... Si hi ha un animal mig mort o mort, el qual s'estigui podrint, les formigues, com l'animal que va corrint, hi seran presents.

Tal i com podem llegir al diari de Dalí: "...el murciélago, aunque medio vivo todavía, cubierto de frenéticas hormigas, con su pequeño rostro torturado..."²⁶. "Gala se había atado a la cabeza un muñeco muy realista representando una criatura devorada por hormigas, con el cráneo entre la garras de una langosta fosforescente"²⁷.

²⁵ Borghesi, 2004:61.

²⁶ Dalí, 2003:263.

²⁷ Dalí, 2003:815.

Les formigues formen part dels micropaisatges del sòl mediterrani, de l'Empordà i del Cap de Creus, concretament. Les fileres convergeixen cap a una bullícia circular que revela la presència d'un forat vertical, arran de terra, on aviat desapareixen les formigues entrant al seu niu, mentre en surten les que van a recollecció²⁸.

La seva presència en molts quadres significa que el Dalí nen quedava fascinat per l'inquietant espectacle d'un orifici, que engolia i vomitava, al mateix temps formigues²⁹. Però, res en coneixem en els escrits de Dalí, que ens permeti interpretar la bullidera com una altra cosa que una empremta indeleble rebuda de la terra catalana.

4.2.7. La girafa.

Aquest animal no havia sortit fins llavors. La seva aparició es deu al viatge a Nova York que realitza en la dècada dels anys trenta. Tal i com diu en el seu diari: "El día en que llegué a América...Y en la Quinta Avenida, Harpo Marx acaba de encender la mecha que asoma en los traseros de una manada de jirafas explosivas rellenas de dinamita. Corren por todas direcciones, sembrando el pánico..."³⁰.

²⁸ Casa de Cultura "Les Bernardes" Salt: 43 i ss.

²⁹ Casa de Cultura "Les Bernardes" Salt: 43 i ss.

³⁰ Dalí, 2003:804 i ss.

En aquest quadre, *Girafa ardent*, hi surt la seva primera girafa.

El quadre fou pintat durant l'inici de la Guerra Civil espanyola. Tot i que Dalí es considerava apolític (per mantenir-se dins el grup dels surrealistes) Picasso va considerar aquest quadre com el seu Guernica, tot un fenomen polític.

El títol fa referència a la carn cremada de la girafa (en segon pla a l'esquerra), que significa la materialització de la guerra civil d'Espanya³¹.

La girafa es vista per Dalí com un monstre, o sigui, com el terror i la violència que ha representat la Guerra Civil per a molts espanyols. Tal i com diu: “ la girafa ardent, és el monstre còsmic apocalíptic masculí”³².

4.2.8. El llamàntol.

Aquest animal està unit a una altra passió de Dalí, que és el menjar: Dalí parla molt del menjar al seu diari i respecte al marisc diu: “Me gusta sólo comer cosas de forma bien definida, que pueda asir la inteligencia. Detesto la espinaca...lo opuesto a la espinaca son los mariscos...Los mariscos son una realización material de la originalísima e inteligente idea de llevar los propios huesos fuera más bien que dentro...De este modo el crustáceo puede, con las armas de su anatomía, proteger el blando y nutritivo delirio de su interior...”³³

El llamàntol surt, quasi sempre, com l'apèndix d'un telèfon. Pertany a l'època en què Dalí fa poesia dels objectes, modificant-los en la forma i en la utilització, per donar un sentit de bellesa diferent a certs objectes d'ús quotidià. És el conegut *Telèfon-Llamàntol*.

---

³¹ Borghesi, 2004:71.

³² Descharnes, 1984:212.

³³ Dalí, 2003:254.

Dalí publica, respecte als objectes simbòlics surrealistes: “las concepciones sobre “la salud estética del espíritu” i diu que “esta última no puede existir sin la participación del cuerpo; hay que tocar, es decir, comer y masticar”³⁴.

El llamantol recorda a Dalí una cosa bona i comestible, un plaer per al seu paladar.

4.3. Misticisme màgic (1940-1976).

Època en la que Dalí viatja molt i experimenta altres tècniques desconegudes per ell fins al moment. Tot el temps que dura la segona Guerra Mundial i una mica més, el passa exiliat a Amèrica.

Quan torna a Europa marxa a Itàlia, on redescobreix el Renaixement. S'obre llavors una nova etapa per ell. Escriu: “Quiero conocer y entender las leyes secretas de las cosas. Para poder dominarlas, tengo la facultad genial de disponer de un arma excepcional, el misticismo”³⁵. D'alguna manera això va significar la fi de l'experiència surrealista. De fet, a partir d'Hiroshima, Dalí es va declarar sempre “ex surrealista”. I va viure un època clàssica i mística.

Va afirmar: “Mi mística no es sólo mística religiosa, es mística nuclear, alucinógena, del cubismo gótico, mística del oro, de la estación de Perpiñán,

³⁴ Descharnes i Néret, 2001:279.

³⁵ Borghesi, 2004:90.

mística de los relojes blandos”³⁶. A partir de llavors, Dalí va realitzar cada vegada més obres de grans dimensions i de gran monumentalitat, amb una complexa densitat d’imatges, conceptes i motius que se superposen i es relacionen entre ells.

Els animals que analitzaré en aquesta època són els següents:

4.3.1. El tigre.

En el següent quadre Dalí posa en imatges, per primera vegada, el descobriment de Freud del somni típic de llarga fabulació argumental, conseqüència de la instantaneïtat d’un accident que provoca el despertar, en aquest cas el de Gala, i que està causat pel soroll que fa l’abella.

Llavors el tigre forma part, junt amb l’escòrpora i l’elefant, del somni que tenia Gala en el moment de despertar. L’abella és real, perquè és la que desperta a Gala.

En aquest quadre veurem el tigre i l’abella. L’elefant i el peix els veurem més tard amb l’anàlisi d’uns altres quadres. En aquest apartat ens interessa el tigre, que fa referència al somni de Gala.

Dalí es basa en la interpretació dels somnis que fa Freud. I per a Freud tots els animals simbolitzen al propi subjecte, en aquest cas a Gala, i reflecteixen la seva agressivitat continguda. El tigre en concret és un fortíssim símbol de la personalitat instintiva. Indica passió i erotisme, però aquesta passió i erotisme, és tant fort que pot ser agressiva³⁷.

El quadre del qual estem parlant és el *Somni causat pel vol d’una abella al voltant d’una magrana un segon abans de despertar*.

---

³⁶ Borghesi, 2004:90.

³⁷ <http://www.psiconet.org/freud/>

4.3.2. L'abella.

Aquest és l'altre animal que analitzem de l'anterior quadre. Dalí en la seva obra escrita fa diverses vegades menció a l'abella i al seu soroll. Per a ell tant el soroll de l'abella, com l'abella en si li transmeten bones sensacions i bons records, com podem llegir en les següents línies: "Tenía veintinueve años y era verano, en Cadaqués. Cortejaba yo a Gala, y estábamos almorzando con unos amigos junto a la playa bajo un emparrado de donde nos llegaba un ensordecedor zumbido de abejas. Me hallaba en la cumbre de mi felicidad..."³⁸.

També es pot apreciar quan Dalí diu: "No me daba clara cuenta de lo que me decía Butxaques, a causa de mi aturdimiento, que llenaba mis oídos con ese delicioso zumbir cuya misión es borrar todos los sonidos del mundo que nos rodea para que podamos oír más claramente el acelerado latir de nuestro propio corazón"³⁹.

Dalí crida a Gala de moltes maneres, Gradiva, Oliva, Lionette, ... fins i tot abella, perquè segons Dalí: "Gala descubre y me trae todas las esencias que se convierten en la miel de mi pensamiento en la atareada colmena de mi

³⁸ Dalí, 2003:268.

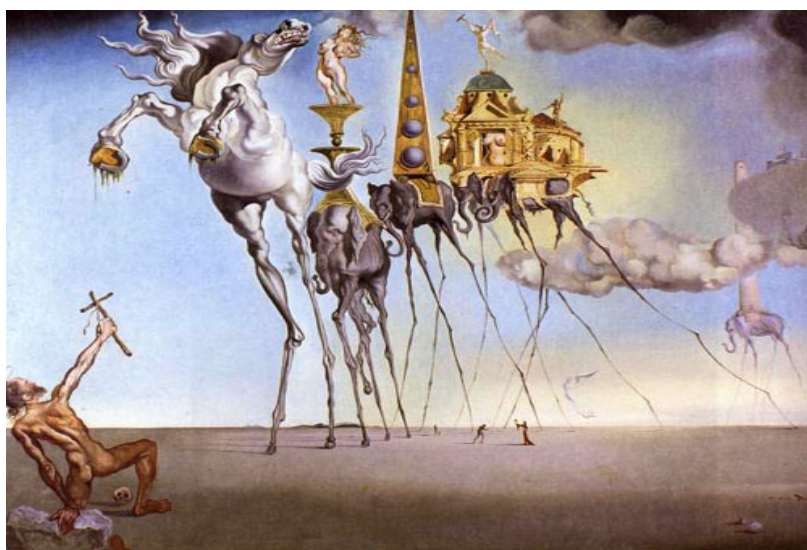
³⁹ Dalí, 2003:318.

cerebro”⁴⁰. L'abella serà Gala i la casa de l'abella serà Dalí, segons aquesta significació.

4.3.3. El cavall.

Aquesta obra *La temptació de Sant Antoni*, no va ser acceptada al seu moment, al 1946, però no per això és menys important, ja que representa l'inici de les meditacions de Dalí sobre el tema del misticisme i d'allò sagrat, i mostra del seu nou interès pels assumptes religiosos.

Ara bé, el misticisme de Dalí sempre va acompanyat del deliri eròtic. Com diu el propi Dalí: “El erotismo es un camino real del alma de Dios...el nuevo hombre de Dios se rodea de los culos más sublimes que se pueda imaginar, para poder pintar entre una Virgen, un Cristo o una cabeza de santo rafaelista...”⁴¹.

En aquesta obra hi apareixen elefants, que veurem en el pròxim apartat. Del cavall, que és el que aquí ens interessa, Dalí pensa: “La tentación se presentaba a San Antonio bajo la forma de un caballo encabritado como símbolo del poder, pero que por sus formas representa también la voluptuosidad”⁴².

⁴⁰ Dalí, 2003:664.

⁴¹ Descharnes i Néret, 2001:434.

⁴² Descharnes, R.; Néret, 2001:417.

El cavall significa poder i luxúria per Dalí, per això el representa en aquest quadre, perquè són aquestes sensacions de provocació les que volen temptar a St. Antoni.

4.3.4. L'elefant.

Els elefants amb potes aràcnides (la deformació subtil i allargada de les cames és la peculiaritat dels elefants dalinians) marquen l'inici de la dimensió intermèdia entre el Cel i la Terra, entre la realitat i l'espiritualitat. Fan al·lusió al tema de la levitació⁴³. És un símbol molt important en la vida de Dalí.

L'elefant s'ha pogut apreciar en algunes de les obres de Dalí. Per exemple en l'obra anterior aquests surten darrera del cavall. També apareixen en la següent obra, *Els elefants*.

Aquest quadre va ser fet pensant en els decorats de *As you like it* de Shakespeare, obra presentada a Roma el 1948 amb escenografia de Visconti, i decorats i vestuari de Dalí. Al fons, els dos elefants, porten com els de Bernini un obelisc sobre el llom, amb motius arquitectònics suspesos a l'aire, envoltant una bola de cristall púrpura.

⁴³ L'estat de levitació de Dalí fa referència a la suspensió en què es troben els objectes d'aquest període. Basats en relacions matemàtiques, de proporció i de física, i també tradueix l'evolució espiritual de Dalí.

Al museu de Púbol, castell que Dalí va regalar a Gala, aquests elefants dalinians hi són presents en forma d'escultura.

4.3.5. El cigne.

Dalí va pintar *Leda atòmica* exaltant a Gala com la deessa de la metafísica, creant al mateix temps, un espai suspès. En aquesta tela el pintor mostra diversos aspectes de la tradició i la modernitat. Fa referència a l'art clàssic i religiós, a la mitologia i a les recents explosions atòmiques, que amb el retrat de la seva musa formen un conjunt simbòlic.

L'estat de levitació en què es troba la dona i el cigne, en aquest quadre, expressa la puresa i la sublimació, com l'amor que Dalí sentia per la seva companya.

Quan parla del cigne, Dalí, el compara amb un àngel com diu: "...nada se asemeja más a un ángel que un cisne..."⁴⁴, llavors quan vol parlar bé d'alguna persona utilitza el símil del cigne, així al seu diari compara a Coco Chanel amb un cigne i diu d'ella: "Coco era como un cisne blanco, levemente inclinada su

⁴⁴ Descharnes i Néret, 2001:424.

pensativa frente, avanzando en las aguas de la historia que empezaban a inundarlo todo, con la elegancia y gracia únicas de la inteligencia francesa”⁴⁵.

4.3.6. La garota.

La garota o també anomenat eriçó de mar és un marisc típic de la costa catalana. Les garotes al igual que els llamàntols són menjars que agraden molt al pintor.

Al seu diari, però, fa referència al llamàntol (vist anteriorment en l'apartat 4.2.8) i a la garota. Així doncs referent a aquest marisc diu Dalí al seu diari: “ Bajo el sol invernal despachaba de una vez tres docenas de erizos de mar... en los momentos de mayor satisfacción, cuando con un trozo de pan bien tostado me disponía a vaciar una cáscara de erizo de su palpitante coral... entre todos los sabores del mundo, prefería el de los erizos de mar, muy rojos y llenos, que se encuentran durante la luna de mayo en el Mediterráneo”⁴⁶.

A l'obra *La Madona de Port Lligat* també hi veiem a Gala encarnada amb la verge de Port Lligat. En aquesta tela hi apareixen d'altres mariscos, com el musclo, el caragol de mar, cloïsses,... i d'altres animals que veurem tot seguit, com el rinoceront i el peix.

⁴⁵ Dalí, 2003:891.

⁴⁶ Dalí, 2003:672.

Amb aquestes anteriors obres religioses, es veu clarament com Dalí es retroba amb la mística i el classicisme del Renaixement italià.

4.3.7. El rinoceront.

Dalí parla d'aquest animal fent al·lusió a un sol aspecte de l'animal, a la seva banya. Per Dalí, la banya de rinoceront era l'única corba perfectament logarítmica⁴⁷. Dalí diu al seu diari: "...el cuerno de rinoceronte no tiene un origen romántico o dionisiaco. Al contrario, es apolíneo, como lo he descubierto en Rafael estudiando la forma del cuello de sus retratos. Mediante análisis, he averiguado que todo está compuesto de cubos y cilindros, de formas parecidas a las curvas logarítmicas que se detectan en los cuernos del rinoceronte"⁴⁸.

Cap als anys cinquanta Dalí comença a fer esment de la banya de rinoceront. Va ser a rel de la publicació del llibre de records "Salvador Dalí visto por su hermana". La germana de Dalí havia publicat aquest llibre d'anècdotes desagradables sobre la vida de Dalí.

Com a conseqüència, Dalí pintà "Jove verge autosodomitzada per les banyes de la seva pròpia castedat".

L'origen d'aquesta obra guarda una relació directa amb la seva germana. Anteriorment havia pintat un retrat de la seva germana vista d'esquena: "Noia en la finestra"⁴⁹.

Al quadre de 1954 compara el darrera d'Anna Maria Dalí amb la banya del rinoceront.

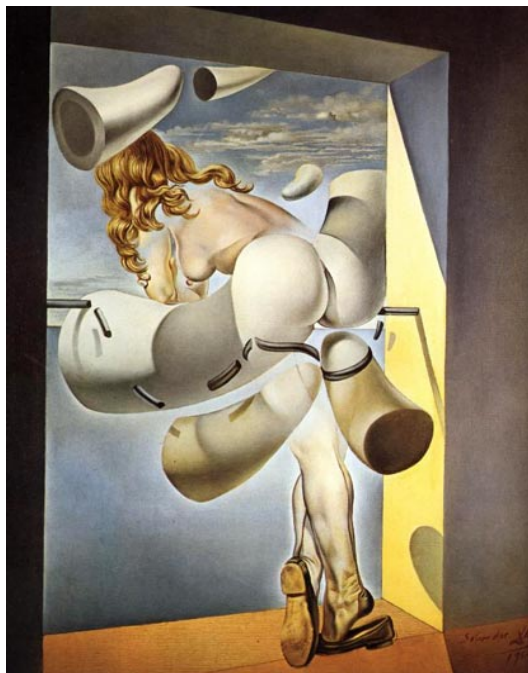
---

⁴⁷ Descharnes i Néret, 2001:487.

⁴⁸ Dalí, 2003:1077.

⁴⁹ "Noia en la finestra", 1925. Descharnes i Néret, 2001:90.

Al seu diari hi ha moltes referències “...pinto cada fragmento de anatomía como si se tratara de un cuerno de rinoceronte...todas las superficies un poca curvas del cuerpo humano poseen el mismo lugar geométrico común, con el extremo redondeado y curvado hacia el cielo o hacia la tierra i angélicamente inspirador de un deslizamiento hacia la perfección absoluta, ¡el cuerno del rinoceronte!”⁵⁰.

D’altres referències són: “...durante toda mi vida no he pintado otra cosa que cuernos de rinoceronte”⁵¹. “...el semblante de Gala formado por dieciocho cuernos de rinoceronte...”⁵²

La banya de rinoceront és per a Dalí, en realitat, la banya del llegendari unicorn, símbol de la castedat.

4.3.8. El peix.

Aquest apartat l’anomeno amb el nom genèric –peix- perquè Dalí, en tota la seva obra, no es refereix només a una classe de peix concret, sinó a tots aquells que són característics de la costa nord de Catalunya. Abans hem vist a

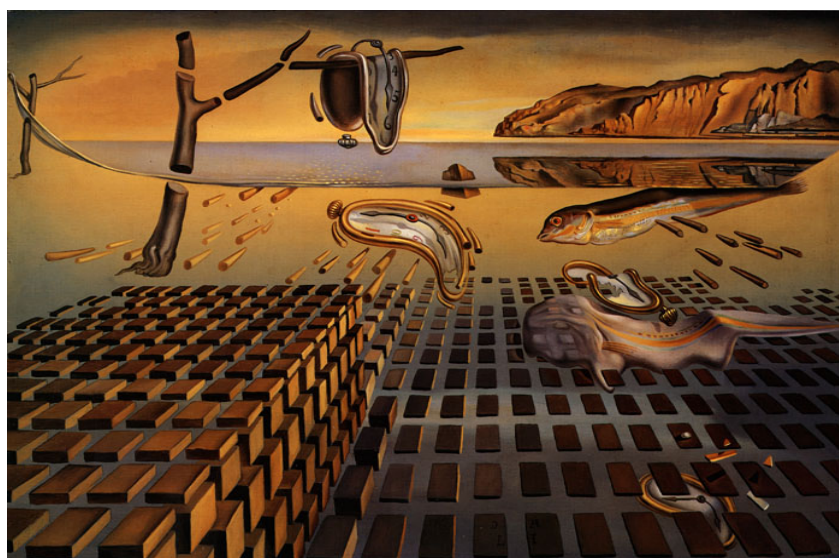
⁵⁰ Dalí, 2003:972 i ss.

⁵¹ Dalí, 2003:979.

⁵² Dalí, 2003:1076.

l'obra *Somni causat pel vol d'una abella al voltant d'una magrana un segon abans de despertar* l'escòrpora, peix molt apreciat a la zona.

A l'obra *La desintegració de la persistència de la memòria* surt un peix molt comú, anomenat a Cadaqués "guiula". Aquest quadre representa la desintegració de la *Persistència de la memòria* vist anteriorment. El que va estimular Dalí a pintar-lo va ser l'evolució de la ciència moderna, però sobretot els records d'angoixa de les explosions d'Hiroshima. Com es pot veure tots els elements del quadre estan suspesos en l'aire.

D'altres peixos que surten a l'obra de Dalí són la salpa, també esmentada anteriorment⁵³, les sardines⁵⁴, la tonyina⁵⁵

Sovint Dalí parla del peix al seu diari, quan fa referència al menjar i quan fa referència a Port Lligat, poble de pescadors. Per exemple quan hem parlat de l'angoixa que Dalí patia per les llagostes, veiem que l'autor ho comparava amb el tacte d'un peix. En definitiva, el peix apareix a l'obra de Dalí de la mateixa manera que hi apareix el paisatge de Port Lligat, perquè és un element quotidià en la seva vida i molt proper.

⁵³ *Salpa*, 1992. Descharnes i Néret, 2001:57.

⁵⁴ *Teléfono en bandeja con tres sardinas fritas a finales de septiembre*, 1939. Descharnes i Néret, 2001:316.

⁵⁵ *La pesca del atún*, 1966-1967. Descharnes i Néret, 2001:568 i ss.

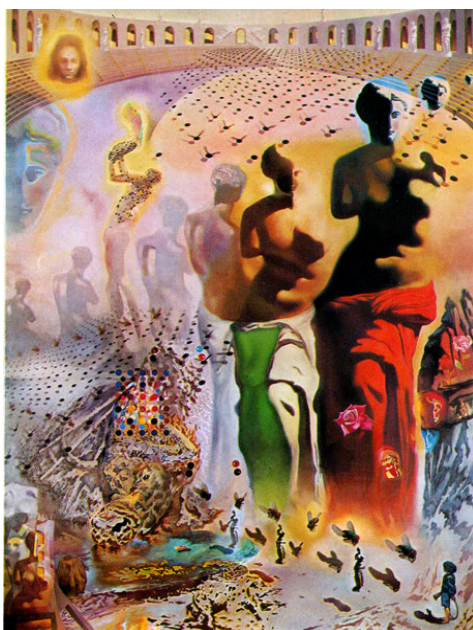
4.3.9. Les mosques.

La mosca és l'insecte més familiar, l'insecte paranoic-crític per excel·lència, tal com ell mateix va escriure. És a tot arreu en la seva vida, omple els seus somnis nocturns i li fa companyia.

Esdevé pel pintor el símbol de l'astúcia i la dissimulació, però també un enigma, entre molts d'altres, per la finalitat del mimetisme que apareix als seus ulls com un dels misteris més excitants del món biològic.

Dalí comenta moltes coses sobre la mosca al seus escrits: “La mosca mediterrània m’encanta. És un vertader plaer estar cobert de mosques. No ha pensat vostè en el plaer que pot donar estar cobert de mosques?”⁵⁶.

Les mosques són un insecte típic de la Mediterrània, a l'estiu les mosques són per tot arreu. Paradoxalment, aquest insecte rarament surt representat a les seves teles. Cal arribar al *Torero al·lucinogen* per a veure-les envair tot l'espai del quadre, sobrevolant les teories de la Venus de Milo en miniatura, i sortir al seu encontre o imitar, en viu, l'ull d'un brau fulminat.

⁵⁶ Casa de Cultura “Les Bernardes” Salt: 43 i ss.

4.4. Els últims anys (1977-1989).

Aquesta època no és significativa, quant a fauna daliniana es refereix, si hi apareix algun animal es tracta dels mateixos que ja hem vist en èpoques anteriors.

Dalí era en aquesta època un artista molt prolífic i també un home de negocis, que guanyava molts diners realitzant retrats, quadres i dibuixos encarregats directament pels seus compradors, en general persones riques dels Estats Units.

Dalí va ser sempre un gran experimentador, i això seguirà fent en aquesta època. Serà pioner en el naixement de les noves avantguardes.

Amb només 20 anys, Dalí ja va emprar materials com les pedres, la sorra i trossos de paper, materials característics d'una tècnica que més tard triomfaria amb el nom de "concret", de la qual Alberto Burri en seria l'artista més característic.

Quan als Estats Units estaven triomfant el cinema, la televisió i la publicitat, l'artista estava reflexionant sobre el valor no només dels objectes, sinó també de les imatges de consum. Va ser el primer en representar una ampolla de "Coca-Cola" en una obra mestra com *Atletes atòmics*⁵⁷. Més tard aquest element el reprendria Andy Warhol⁵⁸ en varies de les seves versions.

Des de les primeres obres, per exemple en els retrats de la seva germana, Dalí pintava amb una tècnica pictòrica tan perfecta que semblaven quadres vius, molt reals. És probable que sobre aquestes idees es desenvolupessin posteriorment les obres hiperrealistes nord-americanes.

A Dalí sempre li va agradar ser el centre d'atenció i amb la seva personalitat va fer el possible per aconseguir-ho. Dalí va ser un dels precursors de les

---

⁵⁷ Borghesi, 2004:122.

⁵⁸ Pintor representatiu del Pop Art.

*Performances*⁵⁹, si entenem que les *performances* són accions escèniques en les quals l'actor exhibeix el seu cos tot teatralitzant una experiència que està en l'artista, i no en l'obra artística. Se suma l'art i la vida quotidiana del propi artista.

A través de la transgressió, l'exhibicionisme i un excel·lent virtuosisme mediàtic, Dalí va contaminar tota una generació d'artistes molt joves que, com Damien Hirst (que tancava cadàvers d'animals en contenidors transparents plens de formol), volien despertar la curiositat del públic davant obres inoblidables.

Els seus estudis innovadors de l'àtom, de les explosions i de tot el tema nuclear van orientar no només les investigacions dels especialistes italians, sinó també els pioners de les "tècniques de la visió", com Alexander Calder i Moholy Nagy, que jugaven amb l'observador creant imatges que, tot i semblar estàtiques, semblaven vibrar en l'aire.

Dalí es va crear un *look* inconfusible, que va copsar i, a la vegada, atraure el públic. Amb el museu que va crear a Figueres es va sentir molt identificat i per a ell va ser la seva gran obra.

La mort de Gala, el 10 de juny de 1982, el va deixar sense ganes de viure. Gala havia estat l'instint vital de Dalí. L'artista, per tal de superar aquesta tragèdia personal, va produir una quantitat increïble d'obres d'art. En tant sols dos anys va pintar noranta quadres, va escriure poemes i va crear diversos objectes d'art.

Dalí va morir el 23 de gener de 1989. Va ser enterrat, segons la seva voluntat, en la cripta que es troba sota la cúpula de vidre del Museu de Figueres.

El més paradoxal i fascinant és que sembla que Dalí mai va fer res, ni va dir res, que no estigués pensat i elaborat amb molta cura amb anterioritat. Com Dalí va sentenciar: "las masas pasan delante de mis cuadros –y lo harán también en el futuro- porque de forma vaga y con fascinación su instinto les

---

⁵⁹ Comencen a desenvolupar-se a mitjans segle XX, i encara avui són molt prolífiques.

dice que en mis obras yacen tesoros de autenticidad evidentes, de los cuales, no obstante, aún nadie se ha dado cuenta. Tesoros extrartísticos que serán cada vez más artísticos”⁶⁰.

---

⁶⁰ Borghesi, 2004:126.

5. CONCLUSIONS.

Per tal d'exposar les conclusions del treball, tindrè en compte les preguntes que em vaig plantejar a l'inici del treball així com la hipòtesi de treball. Llavors les contestaré segons la informació extreta.

Existeix algun tipus de relació entre la vida personal de l'autor i els animals que aquest plasma en la seva obra?

Cadascun dels animals que hem vist apareixen en una època determinada, que es correspon amb un període de vida personal de Dalí molt concret. Podem dir que si que existeix algun tipus de relació entre la vida personal de l'artista i els animals que aquest ha plasmat

Així doncs, els animals putrefactes (l'ase i l'ocell) surten en un període d'angoixa.

La vaca, tot i que no apareix plasmada amb un estat putrefacte, pertany a la mateixa època en què va ser pintat l'ase i l'ocell. La qual cosa semblar voler dir que Dalí encara es troba en un període d'angoixa.

El lleó apareix a la seva obra *L'adequació del desig*, després d'haver realitzat el seu primer viatge a París. En aquest viatge, tot i que no la coneix personalment, sap de l'existència de Gala. Mentre Dalí pinta aquest quadre espera la trobada amb Gala a Cadaqués.

La llagosta li causa a Dalí una sensació de repugnància des de la infància. Pinta aquest insecte juntament amb Paul Eluard, el que era marit de Gala en aquell moment, a l'obra *El gran masturbador*. Aquest quadre va ser pintat el mateix any que *L'adequació del desig*, poc després de conèixer a Gala.

Quan Dalí pinta l'obra *La persistència del temps* està vivint a París. En aquesta obra hi apareixen algunes formigues, les quals simbolitzen l'enyorança que sent per la seva terra i la seva família, a la que odia i al mateix temps enyora. És un període força tranquil però, li falten aquestes dues coses, la terra i la

família, per ser totalment feliç. Hi pot tornar a la seva terra però no amb la seva família i això li fa molt mal.

La girafa la coneix de la mà de Harpo Marx (cremant-se i creant el pànic) durant el seu primer viatge als Estats Units. Dalí, potser per aquesta primera visió de l'animal, representa la girafa a *Girafa ardent* recordant-li la Guerra Civil Espanyola.

El llamàntol que apareix en un dels seus objectes més representatius *Telèfon-llamàntol*, apareix al 1936 en un moment en què Dalí està fora de la seva terra i el fet de realitzar-lo l'apropa una mica més a la seva visió de la Mediterrània.

El tigre i l'abella que apareixen conjuntament en la mateixa obra *Somni causat pel vol d'una abella al voltant d'un magrana un segon abans de despertar es relacionen en un període de la seva vida complet, pel que fa a l'erotisme i a la seguretat representats respectivament pel tigre i per l'abella.*

El cavall sempre ha estat present en la vida de l'artista. A l'artista li dóna sensacions de poder. Aquest animal surt representat més en la segona època de Dalí, que és quan l'artista té poder econòmic i és reconegut en tot el món pel seu treball artístic.

No hi ha cap tret significatiu en la vida de Dalí quan va aparèixer per primera vegada l'elefant. Apareix a rel d'un regal que fou concedit a l'artista per la seva fama i a partir de llavors Dalí, el representa diverses vegades.

El cigne i la garota són animals que apareixen a les obres *Leda atòmica* i a *La Madona de Port Lligat*. Aquestes dues obres les pinta a Port Lligat en un període de vida molt tranquil per l'artista juntament amb Gala.

La banya de rinoceront apareix a les obres de Dalí a rel la publicació d'un llibre escrit per la seva germana "Salvador Dalí visto por su hermana", el qual no va agradar gens a Dalí. O sigui que la banya de rinoceront comença a pintar-la degut a aquest fet trist en la seva vida.

El moment en què van ser pintats els peixos i les mosques, que hem vist al final del treball, no guarden cap relació amb cap fet concret de la vida de l'artista. Són animals presents durant tota la vida de Dalí i apareixen al final de la seva obra pictòrica, possiblement recordant un moment d'enyorança o perquè hi són presents a la seva ment de manera innata.

Què signifiquen per a l'autor aquests animals que representa de manera constant a les seves obres?

Tots els animals, representats per Dalí a les seves obres, tenen un significat per a ell.

Explícitament Dalí no diu quin és el significat dels elements representats al quadre, però sabem com Dalí va afirmar diverses vegades⁶¹, que tots els elements que surten a la seva obra, volen dir alguna cosa. I a través dels seus escrits i dels estudis realitzats per altres autors hem pogut aproximar-nos al significat dels animals vistos.

L'ase representat diverses vegades en la primera època, en quadres i pel·lícules, com s'ha dit en estat de putrefacció, el que pretén l'artista és crear sensacions als espectadors. Els animals putrefactes a ell li causen una excitació agradable a la vegada que violenta⁶².

L'ocell també és un animal representat durant la primera època de l'artista. També sol ser representat en un estat de putrefacció. És molt possible que en aquest cas l'animal en qüestió sigui el menys significatiu, ja es tracti de l'ase o de l'ocell, i que allò rellevant sigui la putrefacció i tot el que representa.

La putrefacció dels animals és una visió que atrau a l'artista amb una repugnant fascinació⁶³, la qual li genera a la vegada sensacions d'angoixa i d'afecte.

---

⁶¹ Dalí, 1935:12.

⁶² Dalí, 2003:328.

⁶³ Dalí, 2003:400.

La vaca no és un animal molt assidu a l'obra de Dalí. És un animal proper a la vida de Dalí i per això apareix en alguna de les obres de Dalí i en la pel·lícula *Le chien andalou*. La vaca, segons els escrits de Dalí, és un animal que dóna protecció i seguretat a l'artista.

El lleó és un animal que l'artista coneix en realitat quan ja sap de l'existència de Gala. O sigui, no és un animal present durant tota la vida de l'artista. Segons els seus escrits i les referències abans esmentades és un animal que li provoca uns pensaments eròtics.

La llagosta és per a ell un animal repel·lent, que li provoca molta angoixa només d'imaginar-se'l. El pinta repetidament en èpoques concretes i en elements del quadre (de vegades, a la primera època, apareix la llagosta juntament amb Paul Eluard, marit de la que seria la seva dona a posteriori) i sembla que a l'artista li provoca sensacions negatives.

Les formigues també són un insecte que sempre ha estat present en la vida de Dalí. Ell les veu com l'animal que va destruint de manera molt lenta tot allò que toca. Però li és proper i conegut.

La girafa significa per a Dalí tot allò relacionat amb la guerra, la violència i el terror. Això és degut a que aquest animal el va conèixer durant els anys trenta, en un dels seus viatges a Nova York, coincidint amb la guerra civil espanyola. Aquest animal representa moltes vegades, de fet, la guerra espanyola.

El llamàntol és un animal que coneix de tota la vida. És un crustaci molt apreciat de la zona de l'Empordà, i també per ell i la seva família. Per l'artista significa plaer, tot i que en aquest cas un plaer comestible.

El tigre significa, segons els escrits de Freud, erotisme i passió. Com sabem que Dalí coneixia l'obra de Freud donem per suposat que per a l'artista empordanès el tigre també significa el mateix. Aquest erotisme pot ser bo o dolent, depèn de la intensitat amb què es dóna.

L'abella conviu amb Dalí des de la infància. El soroll que fa l'abella li és agradable, com hem vist en els seus escrits⁶⁴. Li és un animal molt proper que li dóna seguretat.

El cavall significa poder i luxúria. Sempre que vol donar la sensació de poder ho representa mitjançant un cavall. La luxúria, per l'elegància del cavall, és present en la vida de Dalí de manera constant.

Dalí va rebre com a regal un elefant. A partir d'aleshores va ser representat en la seva obra en forma d'escultura (al castell de Púbol) i en diverses pintures. Quasi sempre amb potes d'aranya. El seu significat no apareix explícitament en els escrits de Dalí, però és molt possible que a partir del moment en què li fan el regal aparegui en la seva obra com a mostra d'agraïment, fins al punt que actualment s'ha convertit en tot un símbol dalinià.

El cigne significa bellesa, puresa, intel·ligència,... i d'altres coses considerades bones. Normalment apareix representat al costat de Gala, la seva musa, per equiparar-les amb una sola cosa.

La garota, al igual que el llamàntol, és una vianda excel·lent al paladar de qualsevol humà de la costa empordanesa. És un marisc molt apreciat, que Dalí coneix de tota la vida.

El rinoceront és un animal que Dalí coneix en algun dels seus viatges. Quan parla d'ell, generalment només fa referència a la seva banya. La banya, significa per a Dalí la castedat.

El peix és present, des de sempre, en la vida de Dalí. Sempre ha tingut relació amb els pescadors de Cadaqués o Port Lligat. Li provoca sensacions de proximitat per la terra que estima, al igual que la costa marítima de Port Lligat, la qual representa molt sovint.

---

⁶⁴ Dalí, 2003:318.

Les mosques són els insectes més propis de la Mediterrània, són les companyes impenitents dels humans, com diu Joaquim Nadal⁶⁵. A més, a Girona formen part d'una llegenda antiga, la qual conta que gràcies a elles i a Sant Narcís (actualment patró de Girona) l'exèrcit francès fou derrotat.

Dalí parla molt d'aquest insecte en els seus escrits com l'insecte que l'acompanya en els dies d'estiu a Port Lligat, però no el representarà plàsticament fins la dècada dels seixanta.

Quina influència rep Dalí de Freud i del surrealisme en general?

És durant la seva època surrealista que comença a pintar animals que signifiquen simbòlicament coses diferents a les representades. Recordem que en la primera època, Dalí pintava animals en natures mortes els quals representaven només això, animals. Pintava allò que veia.

A Madrid comença a experimentar amb diverses tècniques i rep la influència de diversos moviments, com el puntillisme, el cubisme,... Però no serà fins l'entrada al món surreal, que comença a pintar els animals amb un significat també surreal.

Llavors, el surrealisme, en un primer moment, i Freud després, com a representant màxim de la psicoanàlisi i com a innovador en la interpretació dels somnis, influenciaran de manera aclaparadora en Dalí. L'artista coneixia totes les obres de Freud que parlessin de les interpretacions dels somnis.

Els animals de l'època surrealista (l'ase, l'ocell, la vaca, el lleó, la llagosta, les formigues, la girafa i el llamàntol) tenen un caràcter surreal, perquè estan pintats d'acord el mètode crític-paranoic, el qual decideix arbitràriament quin animal és significatiu per representar-lo de manera constant en les seves obres.

---

⁶⁵ Casa de Cultura "Les Bernardes" Salt: 17.

Els animals pintats a la segona època, l'època mística (el tigre, l'abella, el cavall, l'elefant, el cigne, la garota, el rinoceront, el peix i les mosques), tenen un caràcter religiós. Tot i que Dalí dona una visió personal a aquest sentiment religiós, com s'ha vist anteriorment.

Hi ha diferències entre l'època surrealista i la mística en la manera en què Dalí plasma els animals a les seves obres d'art. Tots reben un significat, com s'ha vist però, el valor d'aquest significat és diferent, un és surreal i l'altre és místic.

Quins dels animals que representa a les seves obres són propis de la fauna empordanesa?

La gran majoria dels animals analitzats en aquest treball són propis del paisatge empordanès on Dalí havia viscut.

Aquests animals són:

- L'ase.
- L'ocell.
- La vaca.
- La llagosta.
- Les formigues.
- El llamàntol.
- L'abella.
- El cavall.
- La garota.
- El peix.
- Les mosques.

Això és degut a què Dalí se sentia molt proper a aquests animals. Alguns d'ells formaven part de la vida quotidiana de Figueres com l'ase, l'ocell, la vaca, la llagosta, les formigues, l'abella, el cavall i les mosques. D'altres formaven part de la vida d'estiueig de l'artista com el llamàntol, la garota i el peix.

Els altres animals que apareixen al treball (el lleó, la girafa, el tigre, l'elefant, el cigne i el rinoceront) no formen part del paisatge empordanès, com hem dit Dalí els va conèixer en els seus diversos viatges.

Amb aquestes preguntes queda contestada la hipòtesi, que si recordem deia:

“La representació dels animals presents a l'obra de Dalí està íntimament relacionada amb la seva vida i les seves experiències personals i el surrealisme n'és el seu nexa d'unió”.

Aquest treball no ha volgut pretendre estudiar tota l'obra daliniana en la que hi apareixen animals, sinó que tant sols ha volgut fer una aproximació a la fauna més característica que es repeteix en diverses obres del pintor. També s'ha intentat triar, de les obres que surten animals, les més representatives.

Aquest any és el centenari del naixement de Dalí i molts d'aquests animals s'han convertit, en l'actualitat, en tota una simbologia daliniana.

6. BIBLIOGRAFIA.

Borghesi, S. (2004). *Art Book Dalí*. Barcelona: Edicions Electa.

Buñuel, Ll.; Dalí, S. (199?). *L'âge d'or*. Barcelona: Manga Home Vídeo.

Buñuel, Ll.; Dalí, S. (1997). *Le chien andalou*. Barcelona: Manga Home Vídeo.

Carol, M. (2004). *Dalí uno de los iconos del siglo XX*. Historia y vida, 432, 102-107.

Casa de Cultura "Les Bernardes" Salt. *Sant Narcís, Dalí i les mosques*. Barcelona: Editorial Mediterrània.

Clanchy, J.; Ballard, B. (1995). *Cómo se hace un trabajo académico: Guía práctica para estudiantes universitarios*. Saragossa: Prensas Universitarias de Zaragoza.

Dalí, S. (1935). *La conquête de l'irrationnel*. París: Editions Surréalistes.

Dalí, S. (1981). *Vida secreta de Salvador Dalí*. Figueres: Editorial DASA.

Dalí, S. (2003). *Obra completa. Textos autobiográficos 1: Un diario: 1919-1920. La vida secreta de Salvador Dalí. Diario de un genio*. Barcelona: Editorial Destino.

Descharnes, R. (1984). *Dalí. La obra y el hombre*. Barcelona: Edicions Tusquets.

Descharnes, R.; Néret, G. (2001). *Dalí. La obra pictórica*. Madrid: Editorial Taschen.

Garcia de la Fuente, O. (1994). *Metodología de la investigación científica. Como hacer una tesis en la era de la informática*. Madrid: Editorial CEES.

Gibson, I. (2003). *La vida desaforada de Salvador Dalí*. Barcelona: Editorial Anagrama.

Gombrich, E.H. (2001). *Historia del arte*. Madrid: Editorial Debate.

Moner, T. (2002). *Lídia de Cadaqués, Eugeni d'Ors i Salvador Dalí*. Setmanari Empordà de 28 de maig.

Vidal-Folch, I. (2004). *100 años de Dalí*. El País semanal, 34-45.

Fundació Gala-Salvador Dalí. *Dalí 2004. 2004 serà l'any Dalí*. <http://www.dali2004.org/lang.html> [27 de maig de 2004].

La Caixa. *Dalí. Cultura de Masses*. <http://www.portal1.lacaixa.es/Channel/> [3 de juny de 2004].

Generalitat de Catalunya. *Any Dalí 2004*. <http://www.cultura.gencat.net/Dali/> [sense data].

The Salvador Dalí Museum. *Dalí Museum*, <http://www.salvadoralimuseum.org/html> [23 de setembre de 2004].

Núñez, G.; Mendoza, I.; Rivera, M. *Vida y obra de Salvador Dalí*. http://www.members.tripod.com/Lizard_CR/dali/ [20 d'octubre de 2004].

STTI-SMAV Servei de Mitjans Audiovisuals a Girona. *Dalí 2004 als centres*. <http://www.xtec.es/recursos/socials/dali/> [1 i el 7 de desembre de 2004].

Grupo publispain. *Salvador Dalí. Figueres 1904-Figueres 1989*. <http://www.publispain.com/salvador dali/> [28 de setembre de 2004].

Mishka. *Salvador Dalí Art Gallery.* <http://www.dali-gallery.com/html/dali800.php>
[16 de novembre i el 7 de desembre de 2004].

Fundació Gala-Salvador Dalí. *Benvinguts al web oficial de la Fundació Gala-Salvador Dalí.* <http://www.salvador-dali.org/index.html> [22 de març de 2004].

Pixel Rush. *Virtual Dali.* <http://www.virtualdali.com/> [20 d'octubre, el 16 de novembre i el 7 de desembre de 2004].

7. ÍNDEX D'OBRES REPRODUÏDES.

Les obres estan per ordre d'aparició al treball. Aquest ordre correspon amb l'època en què van estar pintades.

1. **L'ase podrit, 1928.** Oli, sorra i pedres sobre fusta, 61 x 50 cm. París, Col·lecció André-François Petit, abans Col·lecció Paul Eluard.
2. **L'ocell, 1928.** Oli i sorra sobre fusta, 49 x 60 cm. Anglaterra, propietat particular.
3. **L'ocell putrefacte, 1928.** Oli sobre fusta, 37,5 x 57 cm. Figueres, Fundació Gala-Salvador Dalí.
4. **La vaca espectral, 1928.** Oli sobre fusta, 50,2 x 61,7 cm. San Petersburg (Florida), The Salvador Dalí Museum, préstec d'E i A. Reynolds Morse.
5. **L'adequació del disig, 1929.** Oli sobre fusta, 22 x 35 cm. Propietat particular, abans col·lecció Julien Levy.
6. **El gran masturbador, 1929.** Oli sobre tela, 110 x 150 cm. Madrid, Museu Nacional Reina Sofia, donació de Dalí a l'estat espanyol.
7. **La persistència de la memòria, 1931.** Oli sobre tela, 24 x 3 cm. Nova York, Museum of Modern Art.
8. **Girafa ardent, 1936-1937.** Oli sobre fusta, 35 x 27 cm. Basilea, Kunstmuseum Basel, Öffentliche Kunstsammlung, Fundació Emanuel Hoffmann.
9. **Telèfon-llamàntol, 1936.** Guix pintat, 15 x 30 x 17 cm. Ròtterdam, Museum Boymans-van Beuningen, abans col·lecció Edward James.

10. **Somni causat pel vol d'una abella al voltant d'una magrana un segon abans de despertar, 1944.** Oli sobre tela, 51 x 40,5 cm. Madrid, Museo Thyssen-Bornemisza.
11. **La temptació de Sant Antoni, 1946.** Oli sobre tela, 89,7 x 119,5 cm. Brussel·les, Musées Royaux des Beaux Arts de Belgique.
12. **Els Elefants, 1948.** Oli sobre tela, 49 x 60 cm. Propietat particular.
13. **Leda atòmica, 1949.** Oli sobre tela, 61,1 x 45,3 cm. Figueres, Fundació Gala-Salvador Dalí.
14. **La Madona de Port Lligat, 1950.** Oli sobre tela, 144 x 96 cm. Tokio, Col·lecció Minami Group.
15. **Jove verge autosodomitzada per les banyes de la seva pròpia castedat, 1954.** Oli sobre tela, 40,5 x 30,5 cm. Los Angeles, Col·lecció Playboy.
16. **Desintegració de la persistència de la memòria, 1952-1954.** Oli sobre tela, 25 x 33 cm. Sant Petersburg (Florida), The Salvador Dalí Museum, préstec d'E. i A. Reynolds Morse.
17. **El torero al·lucinogen, 1968-1970.** Oli sobre tela, 398,8 x 299,7 cm. Sant Petersburg (Florida), The Salvador Dalí Museum, préstec del Morse Charitable Trust.